

‘Ik houd van zijn milde toon wanneer het persoonlijk wordt, en van zijn scherpe beschouwingen over racisme. Hoe persoonlijker, hoe sterker zijn schrijven. Dan gaat zijn pen zingen en gaat het hart van de lezer open.’ Sheila Sitalsing

‘Johan Fretz is een belangrijke stem van zijn generatie. Hij brengt rust met zijn woorden en beschrijft de onrust in de maatschappij perfect. Direct en duidelijk. En dat is fokking heerlijk.’ Soundos el Ahmadi

‘Johan benoemt, bevraagt en bestrijdt misstanden in onze samenleving net zo virtuoos als zijn legendarische naamgenoot voetbalde.’ Derek Otte

‘Dé heldere, geëngageerde en humoristische stem die we niet verdienden, maar toch kregen. Geen zalvende woorden voor de bühne, maar de vinger op de zere plek. Ontroerend, strijdvast en vlijmscherp.’ Erik Zwennes

‘Dit land heeft de eerlijke, scherpe, open, ongemakkelijke, reflectieve, prikkelende en liefdevolle observaties van Johan Fretz zeer zeer nodig.’ Senna Maatoug

‘Een goede columnist voelt als een vriend. Johan Fretz is er zo een.’ Merijn de Boer

‘Johans pen vlamt, hij durft en verwoordt het zó dat elke zin een aha-ervaring is. Steeds weer de woorden uit mijn mond.’ Milouska Meulens

‘Het is soms dansen voor de blinden en schreeuwen naar de doven, maar inmiddels bouwen we onze eigen theaters met Johans columns als het voorprogramma.’ Asma el Ghalbzouri

‘Fretz heeft een stel van de scherpste ogen van Nederland als het gaat om onze maatschappij. Lees hem en je hebt ze ook.’
Tim Hofman

‘Johan schrijft grappig, liefdevol, scherp en hij is ongelooflijk slim; zijn columns verrassen me altijd met een nieuw inzicht. Ik ben groot fan van deze zachtmoedige radicaal.’
Thomas van der Meer

‘Johan Fretz is de op-een-na beste Johan.’ Hans de Tweede

‘Mijn vriendin is idolaat van Johan Fretz. Voor mij reden genoeg om niets met die vent te maken te willen hebben.’
Tim Fransen

‘Nu het economisch het meest voordelig is om tijdens het heen en weer schreeuwen achter lichtgevende schermen het met elkaar oneens te zijn, is het lezen van Johans werk enorm frustrerend. Hij heeft namelijk heel vaak een goed punt.’
Samya Hafsaoui

‘Nuance en scherpzinnigheid kunnen bevriend zijn zonder af te doen aan de boodschap.’ Nielson

‘Johan Fretz durft het aan om met zijn scherpe pen, politieke kennis en bijtende humor onze democratie weer sociaal proberen te maken.’ Clarice Gargard

‘Voor mensen zoals ik is het heel fijn dat er iemand zoals Johan Fretz bestaat.’ Raoul de Jong

Johan Fretz

MET
VRIENDELIJKE
GROET

LEBOWSKI PUBLISHERS
AMSTERDAM 2022

De meeste columns in dit boek verschenen eerder in een iets andere vorm in *Het Parool*, *de Volkskrant* en *LINDA*. en de essays op p. 26 en p. 248 op *OneWorld*.

© Johan Fretz, 2022

© Lebowski Publishers, Amsterdam 2022

Omslagbeeld: Brian Elstak

Omslagontwerp: Ingrid Bockting

Auteursfoto: Linda Stulic

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 4959 8

ISBN 978 90 488 4960 4 (e-book)

NUR 401

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv.

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Willem Jansen

‘Als je niet schrijft om de wereld te veranderen,
kun je beter helemaal niet schrijven.’

Édouard Louis

VOORWOORD

Misschien begon de weg naar dit boek wel in 1999. Ik was net veertien geworden en mijn middelbare school kreeg een heuse website. Op hét internet. Het wereldwijde web. Omdat ik weleens een stukje schreef voor de schoolkrant werd ik gevraagd mee te denken over de invulling van de schoolwebsite. Al gauw ontstond het idee voor een wekelijkse eigen column. Wat dat was wist ik eigenlijk niet eens. Een stukje. Een kolom. Een plek om te schrijven wat je maar wilt. Ik vond het een leuk idee. Beat the Week, noemde ik mijn rubriek.

Beat the Week kreeg een eigen knop op de website. Als je daarop klikte, zag je een foto van mijn dikke puberhoofd, met een blik die zo kenmerkend is voor de hoogmoed van de jeugd. ‘Wie maakt mij wat?’

Het leven op de middelbare school was leuk, vond ik, maar ook doodvermoeiend. Op kleine schaal deden de bureaucratie, het gebrek aan verbeeldingskracht en een overschot aan technocratische figuren er alles aan om het vuur van jonge mensen te doven. (Al moet wel worden gezegd dat ik op de allerbeste middelbare school ter wereld zat, De Meergronden in Almere, waar naast de fantasieloze types ook een heel leger aan bevlogene babyboomers aan het roer stond: oude hippies die onze blik op de wereld voorgoed zouden vormen en ons juist leerden autonoom en eigenwijs te zijn.)

Met Beat the Week wilde ik mijn medeleerlingen door de week heen slepen. In eerste plaats maakte ik ze openhartig en

met veel gevoel voor zelfspot deelgenoot van mijn onhandige belevenissen op school, maar het populairst waren de stukken waarin ik de docenten op de hak nam. Regelmatig ontstond er ophef over iets wat ik had geschreven.

Zo was er die keer dat ik een leraar Nederlands had gefileerd, nadat hij een geweldig essay van een klasgenoot een 4 had gegeven, puur omdat ze zich niet aan het officiële stappenplan had gehouden. De docent voelde zich zo aangevallen dat hij een week thuisbleef. Daar voelde ik me dan wel weer schuldig over en dat schuldgevoel werd nog eens versterkt door conrector Greet Snoodijk, beslist de meeste fantasieloze persoon die ik ooit in mijn leven heb ontmoet en die deze speciale vermelding verdient omdat het mensen zoals zij zijn die de hartstocht, vreugde en oorspronkelijkheid van jonge mensen in de knop proberen te breken. Snoodijk riep me op het matje en vertelde me dat ik te ver was gegaan. Als het zo doorging, zei ze, lag er een schorsing in het verschiet en zou ze Beat the Week laten stopzetten. Kijk, dat was nog eens cancelcultuur.

Tegen de stroom in gaan, de macht uitdagen, normen bevragen: in die kleine biotoop stuitte het al op grote weerstand. Maar dat deerde me niet. Ik was nog onbevangen, veel meer dan dertien jaar later. Als broekie van zesentwintig werd ik gevraagd om columns te schrijven voor *de Volkskrant*. Toen had ik ook een grote bek, maar op die leeftijd gaat de brutaliteit gepaard met een ongezond grote bewijsdrift. Late twintigers hebben haast. Ze willen voor hun dertigste de wereld bestormd hebben, alsof ze na hun dertigste dood neer zullen vallen en in het eeuwige niets zullen verdwijnen.

Lees ik mijn columns van toen, dan zie ik heus wel aanleg, contouren van een eigen stijl. Maar ik zie vooral ook heel veel overdrive, te lange en moeilijk geformuleerde zinnen en gedachten, de pleaserige behoefte om maar serieus te worden

genomen. Te vol op het gas. En ook zie ik, grappig genoeg, veel onbewust seksisme en (zelf)racisme, tekenen van een minder bewuste tijd. Nog niet de wijsheid om in te zien dat, in een land waarin iedereen voortdurend in een staat van wilde razernij verkeert, de grove uithalen niet langer rebels zijn, maar eigenlijk juist het ultieme bewijs van kleinburgerlijkheid.

Maar ik kan er ook met mildheid naar kijken: ik zie een jongeman die de drang heeft zijn innerlijk vuur uit te dragen, die het idealisme dat hij al wel voelt nog niet goed onder woorden kan brengen. Zoals jonge muzikanten vooral hun helden nadoen, zo zie ik mijn jongere zelf proberen zijn innerlijke Barack Obama te kanaliseren, met staaltjes retorica over dromen, verandering, samenkomen.

Na anderhalf jaar vertrok ik bij *de Volkskrant* omdat ik even klaar was met al die jeugdige politieke geldingsdrang van mezelf. Ik kreeg een nieuwe plek voor mijn schrijfsels bij *Het Parool*. Ik voelde me er meteen thuis, vooral omdat er met veel geduld naar mijn werk werd gekeken. Ik probeerde een tijd lang over alles te schrijven, behalve over de toestand van de wereld. Mijn columns werden nu kleine tegeltjes, verhaaltjes vol observaties van alledaagse gebeurtenissen. Lang niet slecht, al ging er ook iets krampachtigs vanuit, want wat er feitelijk onder woonde was de angst voor het eigen vuur. Het eigen vuur waarvan ik wist dat het de boel flink kon opschudden, maar ja, dat ging nu eenmaal ook gepaard met weerstand, dat kon niet anders. En de pleaser in mij wilde te graag door iedereen aardig gevonden worden.

Langzaam maar zeker veranderde dat en gingen de columns steeds vaker weer over politiek, over het Binnenhof, over de wereld. En heel soms, heel af en toe, durfde ik ook te schrijven over de zaken die Nederland en de wereld in steeds grotere mate onder spanning zette: racisme, de ontmenselijking van de ander. Ik wist dat hierover schrijven per definitie zou leiden

tot felle backlash en daarom verpakte ik het heel lang, deels bewust, deels onbewust, nog in een vriendelijk en voorzichtig jasje.

Maar toen mijn eigen weg van jeugd naar wasdom steeds evidentier was afgelegd, Donald Trump het Witte Huis betrad, ik mijn Surinaamse roots begon te ontdekken en omarmen en ook in Nederland een steeds giftiger klimaat ontstond dat een diep misplaatst zelfbeeld van vrijheid, tolerantie en gelijkheid in standhield, werd het moeilijker om altijd maar te blijven schrijven in ‘enerzijds en anderzijds’, in ‘dialogoog en verbinding’. Ik realiseerde me steeds meer dat die verbindingsretoriek een bepaalde holheid bezat, die bedoeld was om mijn eigen woorden bij voorbaat al onschadelijk te maken. Om mezelf uit de vuurlinie te houden. Het begon te knagen en stukje bij beetje wierp ik de schroom van me af. De stukken werden feller en onbevreesder, eigenlijk weer precies zoals toen, in *Beat the Week*. En toen ik ook nog vader werd, de pandemie losbarstte en kort daarna in Amerika een zwarte man door de politie bruut werd vermoord, met een massale opleving van een antiracismebeweging ten gevolg, daalde het besef in dat ik me niet langer mocht verschuilen achter angst of pleaserigheid. Het was tijd om mijn stem luid en duidelijk te laten klinken.

Sindsdien is het publiek van mijn stukken explosief gegroeid. Kennelijk voelen mensen het wanneer je je eigen stem vindt. Ik ben een schrijver. Geen opiniemaker. Opiniemaker heb ik altijd een vreselijk woord gevonden. Onuitstaanbaar. Opiniemaker klinkt mij vooral als stemmingmaker, en zo wordt de term ook vaak tegen je gebruikt wanneer je columns schrijft. ‘Meningen, meningen, meningen in het meningen-circus,’ verzuchten mensen dan, terwijl ik de mening juist het minst interessant vind.

Meningen komen en gaan, die stel je voortdurend bij. Waar

het werkelijk om draait is de waarde van waaruit je vertrekt. In een column reflecteer je op de wereld om je heen, de kleine of de grote wereld. Je probeert grip te krijgen op de materie. En natuurlijk verkondig je daarin ook wat je vindt, natuurlijk neem je soms stelling, beken je kleur.

Maar ook dan gaat het om de waarde die je vertegenwoordigt, niet om de mening. Je geeft iets vorm met taal, met ritme, met stijl. Wanneer de vorm ontbreekt, is het niets. Dan is het inderdaad alleen maar een mening. Ik heb de column vaak de plek genoemd waar mijn schrijverschap en mijn activisme heel nadrukkelijk samenkomen, waar ik me heel direct engageer met wat er om me heen gebeurt. Er is veel waar je in de loop der tijd anders over gaat denken en lang niet alles blijkt tijdloos.

Wat nu voor je ligt is een dwarsdoorsnede van tien jaar columns, essays en verhalen, het is de weg van toen naar nu. Maar bovenal is het een ode aan volhouden, aan geduld hebben, aan niet te veel willen. Want je stem vinden, ergens goed in worden, dat kost tijd, veel tijd. Dat betekent keer op keer blijven proberen, tot je op een dag zonder dat je het eigenlijk echt doorhebt op een eigen golf terechtkomt. Een golf waarop de vorm en inhoud van je schrijverschap en denken samenvallen, en plotseling hun weg vinden naar meer mensen dan je ooit voor mogelijk had gehouden, toen je als veertienjarige begon op die schoolwebsite. In zekere zin keer je als volwassene terug bij die jonge ruwe versie van jezelf, maar dan met een koffer vol ervaring die – zo hoop je dan maar – verdieping en gelaagdheid toevoegt aan alles wat altijd al in je zat.

Met vriendelijke groet,
Johan Fretz

Verzoening

30 mei 2020

Wekenlang werden Amerikaanse overheidsgebouwen bestormd door witte anti-lockdowndemonstranten, tot de tanden toe bewapend met AK-47's. 'This is a free country!' brulden ze tegen politieagenten. Die toonden zich stuk voor stuk reïncarnaties van Gandhi. Als wassen beelden lieten ze de dreiging en agressie over zich heen komen.

Deze week zagen we een ander Amerika. Een politieagent arresteerde George Floyd, een zwarte man. Floyd verzette zich niet, maar even later lag hij toch op de grond, de knie van de agent op zijn nek, minutenlang. 'I can't breathe,' riep hij. Maar de agent stopte niet. Even later was Floyd dood.

Nog een incident. Een Afro-Amerikaanse vogelspotter vroeg een vrouw in Central Park of ze haar hond, conform de regels, aan de lijn wilde houden. De vrouw reageerde woedend: 'Ik ga de politie bellen en ze vertellen dat er een Afro-Amerikaanse man is die mijn leven bedreigt.'

Er was een tijd, niet eens zo lang geleden, dat ik rond dit thema de positie innam van eeuwige verzoeningsgezinde. Maar langzaam begon tot me door te dringen dat ik wel erg vaak ijzingwekkend stil bleef over deze zaken. Dat mijn hang naar verzoening nobel klonk, maar ook een gevaarlose positie was, waarmee ik hoopte niemand voor het hoofd te stoten. Geboren uit de fundamentele angst om niet meer geaccepteerd te worden door mensen die al ontzet zijn wanneer ze een plaatje van een gemengd stel zien in een boek over voortplanting.

Maar ik mag niet langer zwijgen. En evenmin kan ik de beelden uit Amerika nog afdoen als een ver-van-mijn-bed-show. Nee, de structurele moordpartijen op zwarte Amerikanen zijn goddank niet letterlijk naar Nederland te vertalen. Maar laten we niet vergeten dat eind vorig jaar een vreedzame bijeenkomst van activisten in Den Haag werd verstoord door racistische terreur: het bestormen van een gebouw met vuurwerk en wapens. Dat vreedzame demonstranten, die niets meer eisen dan volwaardig deel te mogen nemen aan het publieke debat en als gelijkwaardig mens te worden behandeld, bekogeld werden met eieren.

Vraag honderd mensen wat ze van Martin Luther King vinden en negentig zullen hem een geweldenaar noemen. Dat was hij ook. Zijn boodschap over de radicale kracht van liefde, die je zelfs opbrengt voor degene die jou haat, is bovenmenselijk. Maar King was niet alleen een verzoener. Hij was ook een radicaal, die de machtsverhoudingen vurig uitdaagde.

Ik zie een knie op een nek geplant en hoor: 'I can't breathe.' Het gezicht van de agent: de blik van iemand die ze niets kunnen maken. De tweet van de president: 'When the looting starts, the shooting starts.' De stem van de vrouw die haar macht kent: 'Ik ga de politie bellen en zeggen dat een Afro-Amerikaanse man mijn leven bedreigt.'

De mars van dr. King is bij lange na niet voltooid. Je kunt bij de Xenos ongetwijfeld een kussentje kopen waarop staat: I HAVE A DREAM, maar als je op dat kussentje gaat zitten en naar je televisie schreeuwt dat 'al die zwartjoekels maar moeten oprotten naar hun eigen land', dan moet je misschien een ander kussentje kopen.

We kunnen ons niet domweg onderdompelen in een geruststellend credo, we dragen de verantwoordelijkheid om ook de pijnlijke realiteit die erachter schuilgaat onder ogen te zien.

Verzoening kan niet bestaan zonder eerst de confrontatie aan te gaan met de onverzoenlijkheid die zich telkens zo wreed en lelijk openbaart. 'I can't breathe.' Wie wel kan ademen, moet niet zwijgen, maar durven zijn mond open te trekken.